

ri ve bireyleri, halkları ve deyimleri, kralları ve soytarıları, soy-tarıları ve kralları tek bir görkemli bütün oluşturmak için bir araya getirdi! Böyle basit bir tarih, olay örgüsü ve eylem ruhu bulamadı; tarihi, bulduğu gibi aldı ve yaratıcı ruhuyla en çeşitli malzemeyi harikulade, eğer Yunanların anladığı biçimde olay örgüsü diyemesek de, ortaçağ bakış açısıyla eylem diye adlandırmamız gereken veya modern çağda olay (*évènement*), büyük olay diye terimlendirilen bir bütün halinde birleştirdi. Ey Aristoteles, bugün yaşıyor olsaydın, modern Sofokles ile Homeros arasında ne tür karşılaştırmalar yapardın! Ona, benzerini kendi yurttaşları Home ve Hurd, Pope ve Johnson'un¹⁷ bile henüz ortaya atmadığı, adalet sağlayacak bir teori geliştirdin. Oyunlarının her birinden, olay örgüsü, karakter, düşünce, dil, şarkı yapma ve gösterinin yörüngesinin izini sürmekten, sanki bir üçgenin tabanındaki iki noktadan çizgiler çiziyormuşsun da böylelikle şekli tamamlayacakları bir noktada, mükemmellik noktasında birleşeceklermiş gibi izlemekten memnuniyet duyardın! Figürü tamamladıkları yer, mükemmellik noktası! Sofokles'e şöyle derdin: "Bu sunağın kutsal panolarını boya! Ve sen ey Kuzeyli ozan, ölümsüz freskinle bu tapınağın her yanını ve her duvarını kapla!"

Yorumcu ve rapsodist olarak devam etmeme izin verin, çünkü Shakespeare'e Yunanlardan daha yakıным. Sofokles'te tek bir eylem üstün gelirken, Shakespeare bir olayın bütünlüğünü, bir olayı hedefler. Sofokles'in karakterlerinde tek bir ton hâkimse, Shakespeare senfonisinin ana melodisini üretmek için gerekli olan tüm karakterleri, zümreleri ve yaşam biçimlerini bir

---

17. Herder burada hocası Johann Hamann'la birlikte Shakespeare okurken yararlandığı, on sekizinci yüzyılda Britanya'da Shakespeare üzerine incelemelerde bulunan yazarlara atıf yapmaktadır. Bunlar Henry Home, Lord Kames (1696-1782), Richard Hurd (1720-1808), Alexander Pope (1688-1744) ve Samuel Johnson'dır (1709-1784). (yay. haz. n.)

araya getirir. Sofokles'te tek bir incelikli ve müzikal dil, ruhani bir âlemdeymiş gibi yankılanıyorsa, o zaman Shakespeare de her yaştan, halktan ve ırktan insanın dilini konuşur. O, doğanın tüm dillerinde yorumcudur ve her ikisi de çok farklı yollarda seyahat etmelerine rağmen, tek bir İlah'ın sırdaşları olabilir mi? Ve eğer Sofokles Yunanlıları temsil eder, onlara öğretir, onları hareket ettirir ve yetiştirirse, Shakespeare de Kuzeyli insanlara öğretir, onları hareket ettirir ve yetiştirir! Onu okuduğumda bana öyle geliyor ki, tiyatro, oyuncular ve sahne yok oluyor! Yalnızca, olayların, İlahi Takdir'in, dünyanın kitabından tarihin fırtınasıyla savrulan ayrı yapraklar görüyorum. Tek, bütünlüklü bir dramatik imgeyi, yalnızca şairin inceleyebileceği eşsiz bir ihtişama sahip bulunan olayı meydana getirmek için bir araya gelen halkların, zümrelerin, ruhların bireysel izlenimlerini, en çeşitli ve bağımsız biçimde hareket eden makinelerin, kasıtsız, kör enstrümanların –tam da bu dünyanın yaratıcısının elinde olduğumuz şeyin– tümünü görüyorum. Kuzeyli adamın ve onun çağının daha büyük bir şairini kim düşünebilir?

Sahnesinin önüne, dalganın dalgaya dönüştüğü bir olaylar okyanusunda olduğu gibi bir adım atın. Doğadan sahneler gelir ve gider, her biri diğerini etkiler. Ne kadar farklı görünürlerse görünsünler, karşılıklı olarak yaratıcı ve yıkıcıdır. Böylelikle, hepsini ahlaksız ve düzensiz bir plana göre birleştirmiş gibi görünen yaratıcının niyeti gerçekleştirilebilir –ilahi bir teodisenin silüetini oluşturan koyu, küçük semboller. Haritasının önünde duran aceleci, coşkunu, aptal, asil ama zayıf Lear taşları dağıtıyor ve ülkesini bölüyor. İlk sahne zaten onun içinde en karanlık gelecekte hasada getirilecek olan sonraki kaderinin tohumlarını taşıyor. Bakın! Yakında iyi kalpli müsrifi, kızgın ve acımasız hükümdarı, kızlarının avlularında bile yalvaran, dua eden, küfreden, söylenen, kutsayan ve –sevgili Tanrım!– kendi çılgınlı-

ğından haberdar olan çocuksu babayı göreceğiz. Sonrasında onu uzaklarda, başı gökgürültüsü ve şimşekler altında, en alt sınıftan adamların arasına düşmüş olarak, bir aptalla arkadaşlık eder halde ve meczup bir dilencinin barakasına sığınmış, neredeyse cennetten deliliği çağırır halde göreceğiz. Ve şimdi onu, olduğu gibi, sefaletin ve terk edilmişliğinin yalınlık ihtişamıyla görüyoruz. Ve şimdi zekâsını ancak sonsuza dek söndürülmek üzere yenilenmiş, son umut ışığıyla aydınlatılmış olarak görüyoruz! Kollarındaki, onu affeden, yardımsever çocuk, ölü kız çocuğu onu tutsak etmişken, o da kızın bedeni üzerinde ölür ve onu da yaşlı hizmetkârı takip eder. Tanrım! Zaman, koşullar, fırtınalar, hava ve çağlar değişiyor. Ve bunların hepsi, Aristotelesinizin en katı kuralına uygun olarak, yalnızca tek bir başlangıçtan tek bir sonuca doğru hareket eden bir hikâye değil –eğer isterseniz buna bir devlet draması deyin. Daha ziyade, yaklaşın ve resimdeki her kişiyi, çağı, karakteri ve ikincil şeyi düzenleyen insan ruhunu hissedin. İki yaşlı baba¹⁸ ve onların çok farklı çocukları! Birinin oğlu acı çeker, yine de aldatılan babasına minnettardır; diğeri ise fena halde kısmetli olsa da iyi kalpli babasına karşı son derece nankördür. Kızlarına karşı bir baba ve babalarına, kocalarına, taliplerine ve tüm suç ortaklarına iyi günde, kötü günde karşı olan kızlar. Kör Gloucester, tanımayı başaramadığı oğlunun kolunda ve çılgın Lear sürgündeki kızının ayaklarının dibinde! Ve şimdi, Gloucester'ın ağacının altında öldüğü, trompet seslerinin, tüm küçük ayrıntıların, motiflerin, karakterlerin ve durumların eserin içine yoğunlaştığı, talihin kesişim noktasındaki an, her şey oyundadır ve hepsi bir bütüne dönüşür; babalar, çocuklar, krallar, aptallar, dilenciler ve sefaletten oluşan bir bütün oluşturmak için birlikte düzenlenir. Ancak olayın ruhu,

---

18. Herder bununla Kral Lear ve Gloucester'ı kastediyor. (yay. haz. n.)

oyun boyunca, en farklı sahnelerde bile nefes alır. Mekânlar, zamanlar, koşullar ve hatta diyebilirim ki, baştan sona hâkim olan pagan kadercilik ve astroloji, bu bütünün o kadar parçasıdır ki, bir şeyi değiştiremem, hareket ettiremem, başka oyunlardan unsurlar ekleyemem ya da tam tersini yapamam. Ve bu bir drama değil mi? Ve Shakespeare dramatik bir şair değil mi? Bir dünya olayının yüz sahnesini kollarında kucaklayan, bakışlarıyla onlara emredip, her şeyi dolduran ve canlandıran tek ruhu içlerine üfleyen? Başından sonuna kadar dikkatimizi, gönlümüzü, her tutkumuzu, tüm ruhumuzu cezbeden? Eğer daha fazlası değilse Aristoteles Baba¹⁹ şahitlik etsin: “Canlılar ve diğer organik yapıların büyüklüğü gözle görülebilir olmalıdır” – ve Shakespeare burada –Aman Tanrım!– tüm olayları ruhunun derinliklerinde nasıl hissediyor ve sonuçlandırıyor! Doğa kadar geniş ve derin bir dramatik tarih dünyası. Fakat bize, çok geniş ve derinlemesine görmemiz için gereken gözleri ve bakış açısını veren Yaratıcı’dır!

Othello’daki; o nasıl bir dünya! Nasıl bir bütün! Bu soylu ve talihsiz adamın tutkusunun doğuşu, gelişimi, patlaması ve hüznü sonunun yaşayan bir tarihi! Ve ne karmaşa! Tüm bu farklı çarklar tek bir mekanizma içinde dönüyor! İnsan biçimindeki Şeytan olan bu Iago, dünyaya nasıl bakıyor ve etrafındaki herkesle nasıl oynuyor olmalı! Ve bu özel karakterlerden, Cassio ve Roderigo, *Othello* ve *Desdemona*’dan oluşan bu özel grup, onun cehennem alevlerine dönük kav gibi duyarlılıklarıyla onun etrafında durmalı. Her biri onun ağına takılır, onun tarafından kullanılır ve her şey hızlıca makus kaderine varır. Eğer ki bir İlahi Takdir meleği, insanın tutkularını birbirine karşı tartmış, ruhları ve karakterleri buna göre bir araya getirmiş ve onlara,

---

19. Herder, Aristoteles’in *Poetika* adlı eserinin 7. bölümüne atıf yapmakta. (yay. haz. n.)